

Вишња Кнежевић

Институт за филозофију

Филозофског факултета у Београду

ubuntera@mail.ru

ФИЛОЛАЈЕВ И ПЛАТОНОВ ПОЈАМ ХАРМОНИЈЕ

– концепт предавања –
МИ САНУ, 25. фебруар 2019. г.

– *harmonia; harmosthen*

– *kosmos, kosmethenai*

– *kosmos* ≠ *khaos* (*khaos* није неред него „зјапећа празнина”, потпуно одсуство свега)

– Платон, *Федон*: душа је хармонија (дакле, *однос (logos, ratio)*; у два корака) тела; тумачење и критика

– DK 44 B6:

Када је реч о природи и хармонији, ствари стоје овако: биће ствари, које је вечно, и природа сама по себи, нису доступни људском него божанском сазнању; осим што ништа од онога што јесте и што сазнајемо не би могло настати да претходно нису постојала бића ствари, од којих је настао поредак света (*kosmos*) – како ограничавајућа тако и неограничена (*perainonta kai apeira*). А будући да су ови почеци (*arkhai*) већ постојали и да нису били ни слични/исти ни сродни, немогуће би било за њих да се уреде/поставе у поредак (*kosmethenai*) да им није *придошла хармонија, без обзира на начин на који је она сама настала*. Оно што је слично/исто и сродно не потребује хармонију, али оно што је неслично/неједнако и што није сродно, за то је нужно да тесно буде повезано хармонијом да би се држало чврсто заједно у поретку (*ei mellonti en kosmo katekhesthai*).

– **шта је хармонија?**

1) однос међу неограниченима и ограничавајућима – однос међу деловима створеног света, однос међу тим крајњим елементима створеног света (света који је настао, творац се не помиње); *he en to kosmo harmonia*, хармонија као резултат, као однос нечега са нечим;

2) однос међу тоновима: квартом, квинтом и октавом, и отуда пре свега:

3) *нумерички однос*: 4:3, 3:2, 2:1; предкосмичка хармонија као *услов генезе космоса и његов онтолошки услов*.

– грчко схватање броја и разломака; број као мноштво јединица (тј. бројаних ствари)

– последица (са фр. В4): структура космоса настаје и може се објаснити нумеричким односима (а отуда и математичким релацијама уопште); рећи да нешто „има број” значи *de facto* рећи да има математички поредак или структуру (није проста бијекција, него се чувају односи међу релативима) → *померање тежишта* са релата на саму релацију, однос међу релативима и отуда *проширивање појма броја тако да се тим појмом обухвати нумерички однос*; другим речима, важан корак напред у апстракцији, кретање појма броја од онога што се броји (јединице, ствари) ка самом односу међу квантитетима, тј. припремање терена за независност броја од ствари, а самим тим и теоријског терена за превазилажење проблема изразивости несамерљивости (Еудокс!)

– реалност хармоније: утврђивање хармоничних, складних тонова (кварта, квинта и октава) потпуно је независно од материјала којим се производе тонови, па и од самих дужина жице, под претпоставком да оне чувају односе 4:3, 3:2 и 2:1. А да се ради о стварним односима – доказ тога је у музици: у музици се ти односи чују, то је доказ да су они стварни: однос међу бројевима није а priori музички феномен, али је парадигматичан домен доказа реалности тог

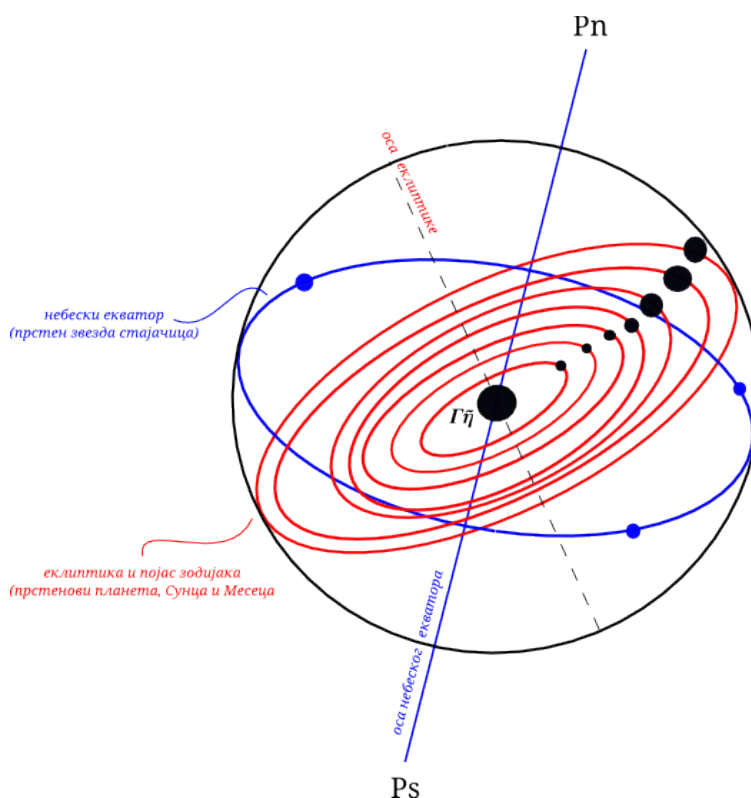
односа – музички; на тај начин, музика представља емпиријски сусрет са самом апстракцијом и место доказа њеног стварног постојања

– парадигматичан, остензиван доказ

– античко, предплатоновско схватање реалности (апстрактно није мање стварно него конкретно нити је изведено из конкретног, из прагме; јединство реалности: богови и људи; ствари, тонови и бројеви).

– Платон, *Тимај*: дијалог о насталом космосу, о створеном космосу (демијург); научна хипотеза, али и мит; вероватни говор.

– прво што демијур ствара је душа космоса, па тек онда тело (критика Анаксагорине космологије и његовог космичког *pois*-а, ума – лишеност интелигенције, Платонов космос је умно биће и све планете у њему су такође умна бића, интелигенције, које имају свој принцип кретања у самим себи – душа космоса – а крећу се према најбољем разлогу; *психокинеза* и *аутокинеза*). Мишљење као прво кретање! Демијур ставља тело у душу – обдарује тело космоса умом, тј. логичким законима; прво је створена душа космоса, а онда његово тело.

0) Земља (*Ge*) у центру – геоцентрична хипотеза

1) лунарни обруч (*selene*)

2) соларни обруч (*helios*)

3) обруч Венере (*heosforos*)

4) обруч Меркура (*ton hieron Hermou*, „Хермесу посвећена”)

5) обруч Марса (*Ares*)

6) обруч Јупитера (*Zeus*)

7) обруч Сатурна (*Kronos*)

8) обруч „звезда стајачица” (*ta astra aplane, stellae fixae* – „звезде које не лутају, божанска и вечита жива бића која увек остају на истом месту, окрећући се на исти начин – небески екватор) ≠ *planetai; planeo*

Schema huius præmissæ diuisionis Sphærarum .

– Прокло: космичка душа није хармонија, али је прва од свих бића хармонизована – хармонија као први принцип уређености космоса; „хармонизованост душе” значи да у души владаку исти односи као у питагорејској дијатонској лествици; ти односи остварени су тако што је демијург најпре „поделио” космичку душу на „делове” или „прстенове”, које је увео у кружно кретање распоређујући их тако да формирају седмочлани низ:

1, 2, 3, 4, 8, 9, 27,

који обједињује чланове две геометријске прогресије – прве са количником 2 (1, 2, 4, 8) и друге са количником 3 (1, 3, 9, 27).

– даље дељење: у сваку од ове две прогресије умећу се, редом, хармонијска и аритметичка

средина између суседних чланова, па се добијају нови низови:

$$1, 4:3, 3:2, 2, 8:3, 3, 4, 16:3, 6, 8 \text{ и} \\ 1, 3:2, 2, 3, 9:2, 6, 9, 27:2, 18, 27.$$

– спајањем добијених низова у нови растући низ, уз изостављање чланова који се понављају, формира се низ:

$$1, 4:3, 3:2, 2, 8:3, 3, 4, 9:2, 16:3, 6, 8, 9, 27:2, 18, 27.$$

– Платон издваја прва четири члана овог низа:

$$1, 4:3, 3:2, 2$$

и добија интервале који дефинишу питагорејску дијатонску скалу; да би добио и остале интервале ове скале, умеће нове чланове, тако да добије низ:

$$1, 9:8, 81:64, 4:3, 3:2, 27:16, 243:128, 2,$$

у којем сваки члан низа представља један интервал; однос међу целим тоновима је 9:8, а међу полутоновима 256:243.

Note	C	D	E	F	G	A	B	C
Frequency ratio to C	$\frac{1}{1}$	$\frac{9}{8}$	$\frac{81}{64}$	$\frac{4}{3}$	$\frac{3}{2}$	$\frac{27}{16}$	$\frac{243}{128}$	$\frac{2}{1}$
Frequency ratio between notes		$\frac{9}{8}$	$\frac{9}{8}$	$\frac{256}{243}$	$\frac{9}{8}$	$\frac{9}{8}$	$\frac{9}{8}$	$\frac{256}{243}$

– важно: сама природа поступка уметања тонова је теоријска и не ограничава се на односе унутар дијатонске скале; Платонов демијург наставља процес уметања све док не потроши све „делове” душе, односно док целу душу не постави у кретање.

ЗАКЉУЧАК:

1) односи чега у *Тимају* – односи у мишљењу (математичко мишљење?), односи у кретању, односи у брзинама? Растојањима? Односи у тоновима („шумовима”, звуцима које производи кретање планета)...?

2) враћање на *Федон*, тј. на душу као хармонију тела, али *a priori*, ону која постоји пре тела – само зато што се ради о свету који настаје и пропада, о свету који постоји у простору (*khora*) и времену („покретна слика вечности”).